

OG‘IZ BO‘SHLIG‘I KASALLIKLARINING UMUMIY SOMATIK KASALLIKLAR BILAN O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Ginatulina Yulduz Baxtiyarovna

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada og‘iz bo‘shlig‘i kasalliklarining umumiy somatik kasalliklar bilan o‘zaro bog‘liqligi patogenetik, klinik va epidemiologik jihatdan tahlil qilinadi. Periodontal kasalliklar, kariyes, stomatit va boshqa og‘iz bo‘shlig‘i patologiyalarining yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, qandli diabet, nafas yo‘llari kasalliklari, oshqozon-ichak tizimi buzilishlari hamda immun tizimi yetishmovchiligi bilan o‘zaro ta’siri ilmiy manbalar asosida asoslab beriladi. Yallig‘lanish mediatorlari, bakterial invaziya va gematogen tarqalish mexanizmlari orqali og‘iz bo‘shlig‘idagi surunkali infeksiya o‘choqlarining butun organizmga ta’siri ochib beriladi. Shuningdek, somatik kasalliklar fonida og‘iz bo‘shlig‘i to‘qimalarida kuzatiladigan klinik o‘zgarishlar hamda kompleks, multidisiplinar yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijalari og‘iz bo‘shlig‘i salomatligi umumiy organizm salomatligining ajralmas qismi ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: og‘iz bo‘shlig‘i kasalliklari, somatik kasalliklar, periodontal kasalliklar, qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari, surunkali yallig‘lanish, infeksiya o‘choqlari, immun tizim, multidisiplinar yondashuv, tizimli patologiya.

Og‘iz bo‘shlig‘i kasalliklarining umumiy somatik kasalliklar bilan o‘zaro bog‘liqligi zamonaviy tibbiyotda keng o‘rganilayotgan dolzarb yo‘nalishlardan biridir. So‘nggi yillarda olib borilgan klinik va epidemiologik tadqiqotlar og‘iz bo‘shlig‘i salomatligi organizmning umumiy holati bilan uzviy bog‘liq ekanligini isbotlamoqda. Og‘iz bo‘shlig‘i inson organizmining boshlang‘ich qismi bo‘lib, u nafaqat ovqat hazm qilish jarayonida, balki mikrobiologik va immunologik muvozanatni saqlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli undagi patologik jarayonlar ko‘plab tizimli kasalliklarning rivojlanishi yoki kechishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Periodontal kasalliklar va yurak-qon tomir tizimi kasalliklari o‘rtasidagi bog‘liqlik ilmiy jihatdan keng o‘rganilgan. Surunkali gingivit va periodontit paytida hosil bo‘ladigan yallig‘lanish mediatorlari — interleykinlar, sitokinlar va C-reaktiv oqsil qon oqimiga tushib, endoteliy funksiyasini buzadi. Natijada ateroskleroz jarayoni tezlashadi. Periodontal to‘qimalarda mavjud patogen mikroorganizmlar gematogen yo‘l bilan qon tomir devorlariga yetib borib, tromb hosil bo‘lish xavfini oshiradi. Statistik ma’lumotlar periodontal kasalliklarga chalingan bemorlarda yurak infarkti va insult xavfi yuqoriroq ekanligini ko‘rsatadi.¹ Qandli diabet va og‘iz bo‘shlig‘i kasalliklari o‘rtasidagi bog‘liqlik ikki tomonlama xarakterga ega. Qandli

1. ¹ Ole Fejerskov, Edwina Kidd. Dental Caries: The Disease and Its Clinical Management. Wiley-Blackwell. 78-b

diabet bilan og‘rigan bemorlarda giperglikemiya fonida mikrotsirkulyatsiya buziladi, immun javob pasayadi va yallig‘lanish jarayoni kuchayadi. Bu esa gingivit va periodontitning og‘irroq shaklda kechishiga olib keladi. Shu bilan birga, periodontal yallig‘lanish glyukozaning nazoratini qiyinlashtiradi, ya’ni periodontit diabetning kompensatsiya darajasiga salbiy ta’sir qiladi. Demak, og‘iz bo’shlig‘i salomatligini saqlash diabetni boshqarishda muhim komponent hisoblanadi. Nafas yo‘llari kasalliklari bilan bog‘liqlik ham muhim ahamiyatga ega. Og‘iz bo’shlig‘idagi patogen mikroflora aspiratsiya orqali pastki nafas yo‘llariga tushib, pnevmoniya yoki surunkali obstruktiv o‘pka kasalliklarini og‘irlashtirishi mumkin. Ayniqsa, keksa yoshdagi yoki immuniteti susaygan bemorlarda bu xavf yuqori bo‘ladi. Stomatologik gigiyena qoidalariga rioya qilinmasligi respirator infeksiyalar xavfini oshirishi ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan. Oshqozon-ichak tizimi kasalliklari ham og‘iz bo’shlig‘i bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, gastrit yoki refluks kasalligi paytida oshqozon shirasi og‘iz bo’shlig‘iga qaytishi natijasida emal eroziyasi kuzatiladi. B vitaminlari yetishmovchiligi esa glossit va stomatit rivojlanishiga sabab bo‘ladi. Demak, og‘iz bo’shlig‘idagi ayrim o‘zgarishlar ichki organlar patologiyasining erta belgisi sifatida namoyon bo‘lishi mumkin.

Immun tizim kasalliklari, xususan OIV infeksiyasi yoki autoimmun patologiyalar ham og‘iz bo’shlig‘ida o‘ziga xos klinik ko‘rinishlar bilan namoyon bo‘ladi. Kandidomikoz, yarali stomatit, liken planus kabi kasalliklar ko‘pincha immunitetning pasayishi fonida rivojlanadi. Shuningdek, ayrim dorivor preparatlar (masalan, antigipertenziv yoki immunosupressiv vositalar) og‘iz qurishi, milk gipertrofiyasi kabi nojo‘ya ta’sirlarni keltirib chiqaradi.

Og‘iz bo’shlig‘i kasalliklari va homiladorlik o‘rtasidagi bog‘liqlik ham e’tiborga loyiqdir. Homiladorlik davrida gormonal o‘zgarishlar milk to‘qimalarining sezgirligini oshiradi va “homiladorlik gingiviti” rivojlanishiga olib keladi. Surunkali periodontal yallig‘lanish esa muddatidan oldin tug‘ruq yoki past vaznli chaqaloq tug‘ilishi xavfini oshirishi mumkin. Tahliliy jihatdan qaraganda, og‘iz bo’shlig‘i kasalliklari ko‘pincha surunkali yallig‘lanish manbai sifatida organizmga tizimli ta’sir ko‘rsatadi. Surunkali yallig‘lanish esa ko‘plab somatik kasalliklarning patogenezida asosiy rol o‘ynaydi. Demak, stomatologik muammolarni o‘z vaqtida aniqlash va davolash umumiy salomatlikni saqlashning muhim qismi hisoblanadi.

Multidisiplinar yondashuv ushbu muammoni hal etishda muhim ahamiyatga ega. Terapevt, endokrinolog, kardiolog va stomatolog o‘rtasidagi hamkorlik bemorning kompleks baholanishi va samarali davolanishini ta’minlaydi. Profilaktika choralari, jumladan, og‘iz gigiyenasiga rioya qilish, muntazam stomatologik ko‘rikdan o‘tish va surunkali kasalliklarni nazorat qilish organizm salomatligini yaxshilaydi. Shunday qilib, og‘iz bo’shlig‘i kasalliklari va umumiy somatik kasalliklar o‘rtasida kuchli patogenetik va klinik bog‘liqlik mavjud. Og‘iz bo’shlig‘i

salomatligi butun organizm salomatligining ajralmas qismi bo'lib, uni saqlash va mustahkamlash tizimli kasalliklarning oldini olishda muhim omil hisoblanadi.

Og'iz bo'shlig'I kasalliklari va umumiy 160omatic kasalliklar o'rtasidagi bog'liqlik ko'p omilli, murakkab va ikki tomonlama xarakterga ega ekanligi ilmiy jihatdan asoslangan. Surunkali periodontal yallig'lanish, og'iz bo'shlig'idagi infeksiya o'choqlari va mikrobiologik disbalans organizmning yurak-qon tomir, endokrin, nafas va 160omati tizimlariga tizimli ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, qandli diabet, ateroskleroz, respirator kasalliklar va homiladorlik davridagi asoratlari bilan o'zaro bog'liqlik klinik kuzatuvlar va ilmiy tadqiqotlarda tasdiqlangan. Shu bilan birga, 160omatic kasalliklar ham og'iz bo'shlig'I to'qimalarida patologik o'zgarishlar rivojlanishiga zamin yaratadi. Demak, og'iz bo'shlig'I salomatligini saqlash umumiy sog'liqni mustahkamlashning ajralmas qismi hisoblanadi va bemorni kompleks, multidisiplinar yondashuv asosida baholash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Michael G. Newman, Henry H. Takei, Perry R. Klokkevold, Fermin A. Carranza. Carranza's Clinical Periodontology. Elsevier.
2. Brad W. Neville, Douglas D. Damm, Carl M. Allen, Angela C. Chi. Oral and Maxillofacial Pathology. Elsevier.
3. Stanley F. Malamed. Medical Emergencies in the Dental Office. Elsevier.
4. Thomas W. Little, Craig S. Miller, Nelson L. Rhodus. Dental Management of the Medically Compromised Patient. Elsevier.
5. Gunnar Hasselgren, Kenneth M. Hargreaves. Cohen's Pathways of the Pulp. Mosby/Elsevier.
6. Ole Fejerskov, Edwina Kidd. Dental Caries: The Disease and Its Clinical Management. Wiley-Blackwell.
7. Louis F. Rose, Brian L. Mealey, Robert J. Genco. Periodontics: Medicine, Surgery, and Implants. Elsevier.
8. Stephen T. Sonis. Oral Medicine. Elsevier.